

Kati Parviainen

**TIETOINEN LÄSNÄOLO
VARHAISKASVATUKSESSA**
Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2021

TIIVISTELMÄ

Kati Parviainen: Tietoinen läsnäolo varhaiskasvatuksessa: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2021

Tutkimuksen tarkoituksena oli systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla tarkastella, millaista aineistoa löytyy tietoisesta läsnäolosta ja sen käytöstä varhaiskasvatuksen kontekstissa, ja miten sitä oli tutkittu. Rajauksissa määrittelin aineiston kymmenen vuoden sisällä tuotetuksi koskien suomalaista varhaiskasvatusta. Tietoisesta läsnäolon harjoittamisen tarkoituksena oli avata lapselle keinoja itsensä rauhoittamiseen ja tutkia maailmaa omien aistikokemusten kautta. Sekä lapsella että aikuisella tietoisesta läsnäolon harjoittaminen paransi keskittymistä ja sitoutumista erilaisissa tilanteissa.

Esiymmärrykseni aihetta kohtaan koostui useasta väitöskirjasta. Tietoisesta läsnäolon käsite oli suhteellisen uusi ilmiö varhaiskasvatuksen kontekstissa, ja siksi lähestyin aihetta myös lähikäsitteiden määrittelyllä. Ahosen (2015) väitöskirja käsitteli sosioemotionaalisuutta ja itsesääätelyä, jotka olin määritellyt tutkimukseni lähikäsitteiksi. Kaikki esiymmärrystä antaneet väitöskirjat liittyivät tutkimuksessani käytettyjen käsitteiden kuvaamiseen. Näiden tietojen avulla valitsin kirjallisuuskatsaukseen sopivat hakusanat ja -lausekkeet.

Aineiston valinnan jälkeen käsitelin sitä laadullisella aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tein taulukon väitöskirja-aineiston tutkimusmenetelmistä, aineistonhankintatavoista ja tutkimusnäkökulmista. Näin sain vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla tiivistämisen, ja luokittelun lopputuloksena syntyi kolme pääluokkaa. Luokat olivat; kokonaisvaltainen lapsi, lapsen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen sitoutuminen ja tavoitteellinen pedagogiikka tiimityönä. Tämän jälkeen sijoitin valikoituneen aineiston näiden otsikoiden alle ja etsin vastauksia toiseen tutkimuskysymykseen.

Valittu aineisto osoitti, että kasvattajan koulutus ja institutionaaliset rakenteet vaikuttivat sekä lasten että aikuisten sitoutumiseen päiväkodin kontekstissa. Ympäristöt, joissa toimittiin eivät välttämättä tukeneet ihmisen lajityypillistä kehitystä. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset yhdessä lasten elämiskokemusten kautta konstruoituna toivat tietoisesta läsnäolon kokemuksia näkyviksi. Tutkimuksen aineistossa kerronnallinen etnografia oli yleisin aineistonhankintamenetelmä. Lapsitutkimus toi lisää tietoa varhaiskasvatuksessa olevien lasten hyvinvoinnista. Tämä oli oleellista tietoa uusia tutkimuksia suunnitteleville ja myös omaa gradutyötä ajatellen.

Avainsanat: varhaiskasvatus, sitoutuminen, sinnikkyys, luottamus, lämpimät ihmissuhteet, onnellisuus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Keywords: Early childhood care, engagement, perseverance, optimism, connection to others, happiness

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYKYS	7
2.1	Tietoinen läsnäolo	7
2.2	Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa	10
2.2.1	<i>Sosioemotionaaliset taidot</i>	11
2.2.2	<i>Itsesäätelyn voima</i>	11
3	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	13
4	TUTKIMUSMENETELMÄT	14
4.1	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus	14
4.2	Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen haasteita	15
4.3	Analyysimenetelmä	16
5	TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSI	17
5.1	Aineisto	17
5.1.1	<i>Finna-haku</i>	18
5.1.2	<i>Andor-haku</i>	19
5.1.3	<i>Pro Quest-haku - yksi artikkeli</i>	19
5.1.4	<i>Jecer-artikkelit</i>	19
6	TULOKSET	22
6.1	<i>Aineistolähtöinen sisällönanalyysi – ensimmäinen tutkimuskysymys</i>	22
6.2	<i>Väitöskirjojen sisältöön tutustuminen – toinen tutkimuskysymys</i>	24
6.3	Kuvaileva synteesi	26
6.3.1	<i>Kokonaisvaltainen lapsi</i>	27
6.3.2	<i>Lapsen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen sitoutuminen</i>	28
6.3.3	<i>Tavoitteellinen pedagogiikka tiimityönä</i>	29
7	POHDINTA	31
7.1	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	31
7.2	Tutkimuksen eettisyys	34
7.3	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusideat	34
	AINEISTO	37
	LÄHTEET	39
	LIITTEET	42
	Liite 1:	42
	TAULUKOT	
	TAULUKKO 1. HAKUKRITEERIT JA TIETOKANNAT	17

TAULUKKO 2. VALIKOITUNEET TEOKSET, TEKIJÄT JA VALMISTUMISVUOSI.....	18
TAULUKKO 3. JECERISTÄ VALIKOITUNEET ARTIKKELIT	19
TAULUKKO 4. VALIKOITUNEET TEOKSET, TEKIJÄ(T), VALMISTUMISVUOSI, YLIOPISTO, TIEDEKUNTA, KÄYTETYT TUTKIMUSMENETELMÄT, AINEISTONHANKINTATAPA, ANALYYSI SEKÄ KENEN NÄKÖKULMASTA TUTKIMUS ON TEHTY.....	22
TAULUKKO 5. Kokonaisvaltainen lapsi.....	27
TAULUKKO 6. Lapsen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen sitoutuminen.....	28
TAULUKKO 7. Tavoitteellinen pedagogiikka tiimityönä.....	29

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen arki koostuu monista perushoidoksi määritellyistä tilanteista, joissa voi pysähtyä miettimään pedagogiikkaa lapsen kokemuksen kautta. Miltä kuulostaa päiväkodin perushoidon arki, ruokailuhetkillä: ”Mitähän värejä ruoasta löytyy tänään, mikä täällä tuoksuu?” tai lepohetkillä: ”Saatko vatsasi nousemaan, kun hengität ilmaa sisään?” Kalliala (1999) painottaa varhaiskasvatuksen ammattilaisen sensitiivisyyttä ja tilannetajua. Sillä on suuri merkitys varhaiskasvatuksessa koettuihin tilanteisiin. Kuinka varhaiskasvatuksen ammattilainen sitoutuu havainnointiin; näkemään lapsen ja sitä kautta kantamaan pedagogista vastuutaan.

Tutkiminen ja toimiminen on lapselle luontaista. Vahvistamalla lapsen aisteillaan tekemiä huomioita ja sanoittamalla niitä ääneen, varhaiskasvatuksen ammattilainen voi aidosti kannustaa lasta luottamaan omiin kokemuksiinsa sekä itsestään että ympäristöstä. Ahonen (2015) muistuttaa kuinka lapsen ja aikuisen tapa kokea maailmaa on erilainen. Lapsi kokee maailman kokonaisvaltaisemmin kuin aikuinen. Ulkoiset ja sisäiset ärsykkeet avautuvat meille aistimusten kautta. Nykyisten sukupolvien vanhemmat ja heidän lapsensa ovat syntyneet maailmaan, jossa jatkuva aistien kuormitus on ehkä osaltaan tiedostamatonta. Keskittyminen on yhä vaikeampaa ja lapsissa näkyy levottomuus. Maailma avautuu aistien kautta, ne ovat ihmiseksi kasvamisessa elinehto.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen (2019) raportti kertoo, että tutkimiseen kannustava toiminta on uusi suositus varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja, että paikallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin tulisi kirjata mitä tämä tarkoittaa käytännössä. Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä 48 % kertoo, että erilaisia tutkimisen mahdollistavia välineitä on tarjolla vain harvoin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) ohjaavat toimintaan, jossa myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. *”Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja*

tahdon muodostamasta kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla.” (Opetushallitus, 2019, 23.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten tieteelliset tutkimukset ja artikkelit käsittelevät tietoisien läsnäolon merkitystä ja sen esille tuomista vuorovaikutustilanteissa varhaiskasvatuksen kontekstissa. Aiheeni valinta perustui huomioihini työssäni varhaiskasvatuksessa, mutta myös muihin vuorovaikutustilanteisiin erilaisissa elämäntilanteissa. Aiheen merkitys tieteellisenä tutkimuksena on se, että haluan lisätä tämän suuntaista pohdintaa ja tutkimusta ja osoittaa tästä aiheesta kiinnostuneille, ja sen eteen työtä tehneille, että arvostan heidän työtään varhaiskasvatuksen kehittämisen hyväksi. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta ennaltaehkäisevä työ hyvinvoinnin edistämiseksi on edullisempaa kuin, että mietitään asioita vasta, kun ne näyttäytyvät yhteiskunnallisina ongelmina.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys kartoittaa tietoisien läsnäolon käsitettä, sekä sen lähikäsitteitä. Tietoisien läsnäolon käsite on suhteellisen uusi ilmiö varhaiskasvatuksen kontekstissa, ja siksi lähestyn aihetta myös lähikäsitteiden määrittelyllä. Siksi tässä tutkimuksessa on neljä teoreettista viitekehystä kartoittavaa kasvatustieteellistä väitöskirjatutkimusta. Lisäksi opetushallituksen asiakirjat sekä Kansallinen koulutuksen arviointikeskuksen raportti ovat antaneet esiyymmärrystä aiheeseen ja tietoisien läsnäolon käsitteen määrittämiseen olen käyttänyt lisäksi Pauliina Avolan ja Viivi Pentikäisen (2019) Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirjaa.

Aluksi kirjoitin koko kandidatukseni käyttämällä varhaiskasvatuksen ammattilaisesta käsitettä kasvattaja. Osa valikoituneesta aineistosta käytti tätä termiä tutkimuksissaan. Kuitenkin tätä termiä pidetään vanhanaikaisena. ”Kasvuun saattaja” on mielestäni hyvä termi, mutta ei sovi tieteelliseen tutkimukseen. Lisäksi halusin tuoda esiin varhaiskasvatuksen moniammatillisuuden, joten käytin sanaa varhaiskasvatuksen ammattilainen. Varhaiskasvattaja tai varhaiskasvatuksen opettaja lienee termi, jota käytetään puhekielessä eniten.

2.1 Tietoinen läsnäolo

Tietoinen läsnäolo on taitoa pysäyttää itsensä niin kehollisesti kuin ajatuksellisesti tässä ja nyt. Aivoalueiden (lisko- ja nisäkäsaivat sekä etuotsalohko) yhteyden löytäminen ja niiden välisten hermoyhteyksien kehittäminen on yksi tavoite. Etuotsalohko on nuorin aivojemme alue, jota tietoisien läsnäolon harjoittaminen kehittää (Avola ym. 2019).

Avola ja kollegat (2019) kertovat kuinka tietoinen läsnäolo ilmenee hyvinä vuorovaikutustaitoina, tyytyväisyytenä omaan elämään ja oman mielen

hallintaan. Leskisenoja (2016) kertoo, että se ilmenee hetkeen sitoutumisena, jota voidaan kuvailla myös käsitteellä flow. Läsnaolon osat ovat rauhoittuminen, keskittyminen, uppoutuminen ja tässä hetkessä eläminen. Sitoutumisen (engagement) käsite on nähty suomalaisessa kirjallisuudessa kouluun liittyvänä sitoutumisena. Tutkimuskirjallisuudessa tämä termi nähdään laajemmin eli mainituilla läsnäolon osilla.

Tapausesimerkkejä tietoisesta läsnäolosta ja sen harjoittamisesta varhaiskasvatuksessa voisivat olla lapsen pitkäkestoinen leikki, ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen tietoisuus leikin sisällöstä eli, koska on aika tukea ja koska peräännyä leikistä. Piireillä tai lepohetkillä lapsen ohjaaminen löytämään oma hengityksensä. Rauhallisen liikkeen käyttäminen lepo hetken alussa. Myös omien aistien (maku, haju, kuulo, näkö, tunto) tarkkailuun ohjaaminen auttaa läsnäoloon ja keskittymiseen.

Positiivisen pedagogiikan sisällöistä läsnäolo ja stressinhallinta kuuluu hyvinvoinnin yhdeksi alakäsitteeksi. Avola ja kollegat (2019) määrittelevät läsnäolon tavoitteeksi myös stressin tiedostamisen. Jos aivojemme hippokampusalue on jatkuvassa stressitilassa, asioiden muistiin painaminen estyy. Tietoisella läsnäololla pyritään huomaamaan nykyhetki, ja ottamaan se vastaan sellaisena kuin se on. Sitoutuneessa vuorovaikutuksessa pystymme aidosti kiinnostumaan, kuuntelemaan, kysymään, kannustamaan ja kunnioittamaan toisiamme. Leskisenoja (2016) sanoo, että sillä pyritään myös pitkäjänteiseen työskentelyyn ja tavoitteiden saavuttamiseen.

Tietoinen läsnäolo on suhteellisen uusi näkökulma kasvatustieteissä. Positiivinen psykologia on tuonut tietoisesta läsnäolon merkitystä esille. Flow-käsitteen rakentumisen teoria on ollut jo ennen positiivisen psykologian syntyä. Sen on tehnyt tunnetuksi professori Csikszentmihalyi 2000; 2002, josta Leskisenoja (2016) kertoo väitöskirjassaan. Lapselta vaaditaan keskittymistä, muistamista, luovuutta ja itsensä rauhoittamisen taitoa, mutta näiden taitojen opettaminen on jäänyt vähälle perusopetuksessa (Avola ym. 2019).

Rannan (2020) väitöskirja kuvailee varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemuksia positiivisen pedagogiikan käytöstä päiväkodin arjessa. Rannan (2020) tutkimuksen mukaan päiväkodin kontekstissa rentoutumisharjoitteita käytettiin tunnetaitojen harjoitteluun. Myös turvalliset aikuiset ja heidän taitonsa säädellä omaa rauhoittumistaan mainittiin tutkimuksessa. Leskisenojan (2016)

väitöskirjatutkimuksessa käytetyt keskittymis- ja rentoutusharjoitukset kuudesluokkalaisilla ja myös aamupiirit lisäsivät oppilaiden myönteisiä tunteita ja asenteita.

Läsnäolotaito on hyvinvoinnin ja oppimisen perusta. Sitä voi verrata ratkaisukeskeisyyteen ja uusien asioiden oivaltamiseen ja oppimiseen. Lisäksi itsensä johtamiseen sekä kuulumisuuden ja merkityksellisyyden kokemukseen. Avola ja kollegat (2019) kertovat kuinka perinteinen psykologia on lähtenyt liikkeelle ihmisen mielen ongelmista. Martin Seligman perusti vuonna 1999 positiivisen psykologian yhteisön lähestymään asioita ratkaisukeskeisemmin.

Onnellisuuden laaduista ja syntymekanismeista on olemassa useita teorioita. Avola ja kollegat (2019) mukaan Seligman kumppaneineen (2011) kehitti niin sanotun PERMA-teorian. Leskisenoja (2016) käytti tutkimuksessaan PERMA+H teoriaa, mutta on myös muita teorioita. Avola ja kollegat (2019) mainitsevat positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirjassa EPOCH teorian, jota on käytetty pienillä lapsilla. Lyhenne tulee sanoista läsnäolo ja syventyminen (engagement), päämäärien sinnikäs tavoittelemisen haasteista huolimatta (perseverance), luottamus ja usko tulevaisuuteen (optimism), lämpimät ihmissuhteet (connection to others), onnellisuus ja myönteiset tunteet (happiness)

Tutkimustieto aivojen toiminnasta ja ajattelutaidoista on lisääntynyt. Maailma on muuttunut radikaalisti viimeisen sadan vuoden aikana, mutta ihmisen aivot eivät. Aivojen biologinen taipumus on havainnoida ympäristön vaarat ja uhat sekä puutteet, niin itsessämme kuin muissa. Ilman tuota taitoa ihminen ei olisi selvinnyt luolamiesaikoina. Nykyään se ei kuitenkaan ole enää tarpeellista. Leskisenojan (2016) tutkimuksen mukaan tietoisien läsnäolon harjoittaminen auttaa huomaamaan hyvän itsessämme ja muissa. Myös Avola ja kollegat (2019) kertoo hyvän huomaamisen tärkeydestä.

Tietoisien läsnäolon yläkäsite positiivisessa pedagogiikassa on laaja-alaiset hyvinvointitaidot. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) tämä käsite on esillä. Alakäsitteitä ovat flow, oppimaan oppimisen taito, mindfulness-harjoittelu, tietoisuustaito, sitoutuminen, uppoutuminen, keskittyminen, rauhoittuminen ja palautuminen. Vieruskäsitteiksi nähdään itsesäätely, sosioemotionaalinen kehitys ja vuorovaikutustaidot.

Positiivinen pedagogiikka ja laaja-alainen hyvinvointiopetus tuo esiin tietoisien läsnäolon merkitystä kasvatuksessa ja opetuksessa. Kasvatusalan ammattilaiset, hyvinvointiin keskittyvä valmennus ja huippu-urheilu sekä sen valmennus käyttävät tietoisien läsnäolon harjoitteita työssään. Avola ja kollegat (2019) mainitsevat, että sitä on käytetty myös tukimuotona perinteisissä ”parantavissa” psykologian ja terapian muodoissa.

Jos emme tiedosta ärsykeitä, jotka stimuloivat aistejamme ympäröivässä maailmassa se voi aiheuttaa mielenterveydellisiä haasteita. Nykyiset ja tulevat sukupolvet eivät ole eläneet siinä maailmassa, johon 1900-luvulla syntyneillä on mahdollisuus verrata nykyistä maailmaa. Avola ja kollegat (2019) muistuttavat kuinka monen asian tekeminen samaan aikaan, liiallinen vaihtoehtojen määrä, liian vähäinen liikunta ja kehon aktivointi haastavat aivomme, kehomme ja mieleemme voimia.

2.2 Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaidot eivät kehity itsestään, vaan niitä on opeteltava ja harjoiteltava. Koskaan et ole valmis sillä jokaisesta kohtaamisesta voi oppia sekä itsestään että toisesta. Varhaiskasvatuksen ammattilainen näyttää lapselle mallia omalla toiminnallaan, mutta aikuisella on myös mahdollisuus oppia lapselta miten erilaiset tavat toimia vuorovaikutustilanteissa vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) määrittävät toimintaan, joka tukee lapsen kehitystä ja oppimista. Lait ja säädökset normittavat ammatillista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen ammattilaisella on vastuu vuorovaikutuksen laadusta ja valta toimia sensitiivisesti ja rakentavasti kasvatusten tapahtuvissa tilanteissa (Vilen ym. 2011).

Lapsi kokee maailman kokonaisvaltaisesti; eleillä ja ilmeillä on suuri merkitys sanallisen toiminnan lisäksi. Lapsi aistii jopa tilan tunnelman ja ilmapiirin ympärillään, vaikka kukaan ei puhuisi mitään. Ahosen (2015) väitöskirjassa tätä kuvaillaan käsitteellä nonverbaalinen viestintä.

Varhaiskasvatuksessa tärkeitä vuorovaikutuksen oppimistilanteita ovat sekä aikuinen-lapsi tilanteet että vertaisryhmässä tapahtuva vuorovaikutus. Varhaiskasvatuksen ammattilaisella on myös mahdollisuus parantaa vuorovaikutusta lapsiin, tiedostamalla lasten omat leikit. Näin hän voi tukea

leikkiä tai vetäytyä leikistä tarvittaessa. Kalliala (1999) käyttää käsitettä aikuisen ja/tai lapsen sitoutumisesta vuorovaikutukseen.

2.2.1 Sosioemotionaaliset taidot

Sosioemotionaaliset taidot alkavat kehittyä heti syntymän jälkeen. Kehitykseen vaikuttavat niin biologiset tekijät, ympäristö kuin kulttuuri. Se vastataanko pienen vauvan tarpeisiin, vaikuttaa kiintymyssuhteen syntymiseen ja tunne-elämän kehitykseen. Myös lapsen temperamentilla on vaikutusta näiden taitojen kehittämisessä.

Pieni vauva tarkkailee ympärillään olevien läheisten ihmisten ilmeitä ja eleitä. Myöhemmin hän harjoittelee niitä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Aikuisen antama malli on tärkeä osa oppimista. On myös tärkeitä sanoittaa tunteita lapselle ja pysähtyä vastaanottamaan niitä yhdessä. Ahonen (2015) kertoo, kuinka pikkuhiljaa aletaan siirtymään ajatteluun, jossa nähdään, ettei lapsi käyttäydy haasteellisesti tahallaan, vaan taustalta löytyy muita tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen tapaan toimia.

Keltikangas-Järvinen (1994) kertoo, että kehitys on yksilöllistä ja lasten vertailua tulisi tehdä varoen. Lapsen hyvinvoinnin kannalta biologisen ja psyykkisen kehityksen kulku samaan tahtiin on tärkeitä. Lapsen sisäinen puhe alkaa kolmen ikävuoden vaiheilla. On tärkeitä, että lapsi saa leikkiä kehitysvaiheensa mukaisesti. Leikin avulla kehittyvät monet osa-alueet, joita tarvitaan myöhemmässä elämässä. Leikin puuttuessa, se näkyy lapsen persoonallisuudessa esimerkiksi mielikuvituksen puutteena Keltikangas-Järvinen (1994) muistuttaa.

2.2.2 Itsesäätelyn voima

Ahosen (2015) mukaan merkittävänä sosioemotionaalisenä taitona pidetään itsesäätelytaitoa. Sainion (2020) mukaan sosioemotionaalinen kehitys on sidoksissa lapsen tunteiden ja käyttäytymisen hallintaan. Lapsi tarvitsee tähän

aikuisen ohjausta ja apua. Lapsi mallintaa tässä aikuista, joten hänen toiminnallaan on merkitystä rakentavan kehityksen saavuttamiseksi. Näin vuorovaikutustaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Sainio (2020) painottaa, että aikuisen tulisi aina muistaa, ettei lapsi pysty täysin hallitsemaan tunteitaan ja käyttäytymistään aivojen kypsyttömyyden takia.

Avola ja kollegat (2019) sanovat, että kognitiivisen käyttäytymiskolmion mukaan lähtökohtana on ajatukset. Niistä seuraa tunteita, joista seuraa toimintaa, joka käynnistää uuden ajatusketjun. Näin ollen olisi tärkeää opettaa, että ajattelua muuttamalla voimme muuttaa myös sitä miten toimimme ja tunnemme.

3 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on selvittää, miten kasvatustieteen tutkimukset ja tieteelliset artikkelit käsittelevät läsnäolon merkitystä ja sen esille tuomista vuorovaikutustilanteissa varhaiskasvatuksen kontekstissa sekä miten sitä on tutkittu. Tutkimuskysymykset muodostuivat seuraavanlaisiksi:

1. Miten tietoista läsnäoloa on tutkittu?
2. Millaiset tekijät vaikuttavat lapsen mahdollisuuteen rauhoittua ja tulla tietoiseksi itsestään varhaiskasvatuksen kontekstissa?

Aineiston rajauksessa etsin aineistoa, joka on kymmenen vuoden aikana tuotettua, ja tutkii suomalaisia 3-5 vuotiaita varhaiskasvatuksessa olevia lapsia. En ota aineistoon mukaan erityisryhmiin keskittyviä tutkimuksia, koska jokainen lapsi kokee maailman kokonaisvaltaisesti ja ainutlaatuisesti. Opetushallituksen teettämässä tilannekartoituksessa (2017) kerrotaan, että inklusion myötä tukea tarvitsevia lapsia on tavallisissa varhaiskasvatusryhmissä.

Kuinka päiväkodin kontekstissa tuodaan esiin keinoja tai mahdollisuuksia rauhoittumiseen? Edellä on kerrottu, että lapsilta vaaditaan keskittymistä, muistamista, luovuutta, itsensä rauhoittamisen taitoa, mutta näiden taitojen opettaminen kouluissa ja päiväkodeissa on jäänyt vähälle (Avola ym. 2019). On siis perusteltua lähteä tutkimaan aihetta lähemmin.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, miten tietoisien läsnäolon merkitys nähdään suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tottumukset kasvatustyössä ovat tunnetusti melko pysyviä ja muutos on usein hidasta. Teoriassa arvioinnit, tilannekartoitukset ja tutkimukset kertovat miten toimintaa tulisi kehittää, mutta kentällä tilanne on toinen. Toisaalta toimintaan voi liittyä myös piilossa olevia rakenteita, joita ei tiedosteta. Tämä kuvaa fenomenologis-hermeneuttista tutkimusta.

Tälle tutkimukselle tyypillistä on käsitteellistä tutkittava ilmiö eli kokemuksen merkitys. Ymmärtäminen on aina yksilön tulkintaa, jonka pohjana on aikaisemmin koettu ja eletty. Se nivoutuu ympäristöön, sen kulttuuriin ja historiaan. Tätä kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. Fenomenologia taas tuo tutkimukseen myös tutkijan aseman tiedostamisen; hänen kokemuksensa ja tulkintansa omasta todellisuudestaan. Tutkijan on pyrittävä objektiivisuuteen kertomalla oma subjektiivisuus tutkittavaa aihetta kohtaan (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

4.1 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Salmisen (2011) mukaan systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tiivistelmä tietyn aihepiirin aiempien tutkimusten olennaisesta sisällöstä. Tutkimusaineistoa ovat siis aiemmat aiheesta tehdyt tutkimukset. Tutkimusjoukkooni kuuluvat aiheesta tehdyt vertaisarvioidut artikkelit. Rajaani aineistoni suomalaiseen tutkimukseen, koska tutkimuskysymykseni liittyvät suomalaisessa varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan toimintaan ja sen kehittämiseen.

Menetelmäoppaassa kerrotaan, että jo kahden tutkimuksen yhteiskäsittelyä voidaan kutsua kirjallisuuskatsaukseksi. Tutkimussuunnitelman teko on lähtökohta tälle tutkimukselle. Se kuuluu kandidatuksiensaamiseksi kurssin tehtäviin, mutta se mainitaan myös Johanssonin (2007) menetelmäoppaassa.

Tässä tutkimussuunnitelmassa on neljä teoreettista viitekehystä kartoittavaa kasvatustieteellistä väitöskirjatutkimusta. Liisa Ahosen (2015) *Varhaiskasvattajan toiminta haastavissa kasvatustilanteissa*, Marjatta Kallialan (1999) *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä*, Samuli Rannan (2020) väitöskirja *Positiivinen pedagogiikka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa* ja Eliisa Leskisenoja (2016) *Vuosi koulua, vuosi iloa – PERMA-teoriaan pohjautuvat kouluilon edistäjinä*. Olen myös etsinyt ja lukenut opinnäytetöitä, joissa on käytetty systemaattista kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä. Tätä suositellaan myös menetelmäoppaassa.

4.2 Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen haasteita

Yhteistyö kirjastoalan ammattilaisten kanssa auttaa lisäämään tutkimuksen uskottavuutta. Tässä työssä on mainittava, että koronatilanteen takia kirjaston palveluiden käyttö on suppeampaa kuin normaalisti. Kirjoja voi toki varata ja hakea, mutta esimerkiksi tiivis yhteistyö kirjastoalan ammattilaisten kanssa on haasteellista. Onnistuin kuitenkin kurssiin kuuluvan Tampereen yliopiston kirjaston tiedonhakukurssin lisäksi osallistumaan verkkoluentoon (8.4.2021), jossa kirjastoalan ammattilainen opasti hakulausekkeiden muodostamisessa.

Tärkeätä on suhtautua tutkimuksiin kriittisesti, mistä myös Salminen (2011) muistuttaa. Lähteiden tulee olla luotettavia. Eli ei tarkoita, että kyseenalaistetaan aiempi tutkimus, vaan etsitään uusia näkökulmia. Johansson (2007) muistuttaa myös siitä, että artikkelien laatu on merkittävä tekijä systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa.

Abstraktien arvioinnissa kannattaa kiinnittää huomio aluksi otsikkoon ja tiivistelmään. Pudas-Tähkä ja Axelin (2007) mainitsevat, että usein ongelmana on, että tiivistelmässä ei kerrota mitä mittaria tutkimuksessa on käytetty. Joten tutkimuksen edetessä selviää miten paljon valittujen artikkelien ja opinnäytetöiden lukemiseen menee aikaa.

On oleellista miettiä miten välttää julkaisu-, toisto-, ja kieliharha. Julkaisuharhan voi välttää käyttämällä julkaisematonta tietoa. Toistoharhan voi välttää olemalla tarkkana artikkeleita valitessa. Pitää tarkistaa, että samaa artikkelia ei valita eri kielisinä tai kirjoittajien nimiä vaihdellen. Kieliharhan voi

välttää käyttämällä ainakin kahta tutkimuskieltä Pudas-Tähkä ja Axelin (2007) listaavat kirjallisuuskatsauksen haasteista.

4.3 Analyysimenetelmä

Eri analyysimenetelmiä voi tarkastella siitä näkökulmasta, mikä on niiden suhde teoriaan ja epistemologiaan. Analyysi voi olla sidottu johonkin tiettyyn teoriaan ja suhde epistemologiaan ja ontologiaan voi olla samaan tapaan tiukasti rajattu. Sisällönanalyysi kuuluu kuitenkin ryhmään, jossa sitä ei ohjaa jokin tietty teoria tai epistemologia. Eli se ei sitoudu tiettyihin tieteenfilosofisiin lähtökohtiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Puhuttaessa sisällönanalyysistä yksittäisenä metodina, se voidaan jakaa kolmeen erilaiseen analyysimuotoon: aineistolähtöiseen, teoriaohjautuvaan ja teorialähtöiseen analyysiin. Erot näiden analyysimuotojen välillä liittyvät teorian ohjaavuuteen aineiston hankinnassa, analyysissä sekä raportoinnissa (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Tämä tutkimus toteutetaan aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä. Menetelmä tarkoittaa laadullisen tutkimuksen mukaista tekstianalyysia, jolla voidaan tarkastella tutkittavan asian inhimillisiä merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Tutkijan tulee sisällönanalyysissä valita tarkkaan rajattu ilmiö ja kertoa siitä kaikki mitä irti saa. Sisällönanalyysillä pyritään siis saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja selkeässä muodossa, pitäen kuitenkin sisällään kaiken sen tiedon, joka on kyseiselle tutkimukselle olennaista (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 351.)

5 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSI

5.1 Aineisto

Tässä tutkimuksessa käytetään Finkin seitsemän vaiheen mallia systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemiseen. Malli ohjeistaa tarkasti tutkimuskysymysten asettamisesta lähtien eri työvaiheet läpi työn (Salminen, 2011).

Taulukossa yksi on esiteltynä tietokannat ja hakulausekkeet sekä - kriteerit.

Taulukko 1. Hakukriteerit ja tietokannat

Hakukone	Kansallinen Finna	Andor	Pro Quest
Hakusana/-lauseke	Kaikki osumat varhaiskasvatus OR Kaikki osumat: "early childhood care"	varhaiskasvatus TAI "early childhood care" JA engagement	varhaiskasvatus OR "early childhood care" AND engagement AND perseverance AND optimism AND connection And happiness
Aikarajaus ja kieli	2011-2021 suomi englanti	2011-2021 suomi englanti	2011-2021 suomi englanti
Verkossa saatavilla	kyllä	kyllä	kyllä
Vertaisarvioitu	kyllä	kyllä	kyllä
Aineistotyyppi	väitöskirja	väitöskirja	artikkeli e-artikkeli

Tutkimuksessani olen kertonut rajaukset, jotka määrittelin myös hakuun: verkossa saatavilla, kielenä suomi tai englanti, aineistotyyppi lehti/artikkeli tai opinnäyte/väitöskirja, aiheena varhaiskasvatus ja tutkimuksen valmistumisvuosi 2011-2021. Erityisryhmiä käsitteleviä aineistoja ei otettu tähän tutkimukseen.

Ennen taulukkoon 1. valittuja hakulausekkeita kokeilin myös muita käsitteitä kuten "tietoinen läsnäolo" sekä kappaleessa 2.1 esitettyjä ylä-, ala- ja vieruskäsitteitä. Haku kyseisillä termeillä tuotti lähinnä ammattikorkeakoulutasoisia opinnäytteitä.

Yllä mainittujen rajausten jälkeen valikoituneesta aineistosta teos tuli valituksi, jos sen otsikosta ja/tai abstraktin tekstistä löytyi teoriaosuudessa esiteltyjä käsitteitä.

5.1.1 Finna-haku

Taulukossa 1. oleva Finnaan tehty hakulauseke tuotti 146 väitöskirjaa joiden joukosta sisäänottokriteerien perusteella valikoitui kahdeksan väitöskirjaa, jotka ovat taulukossa 2.

Taulukko 2. Valikoituneet teokset, tutkija, valmistumisvuosi

Tutkija, valmistumisvuosi	Tutkimuksen nimi
Kangas, Jonna (2016)	"Enhancing children's participation in early childhood education through participatory pedagogy"
Kuukka, Anu (2015)	"Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys: tutkimus ruumiillisuuden tuottamisesta ja merkityksellistymisestä lasten päiväkotiarjessa"
Köngäs, Mirja (2018)	"Eihän lapselees oo hermoja": etnografinen tapaustutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa"
Roos, Piia (2015)	"Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta"
Sairanen, Heidi (2020)	"Towards Relational Agency in Finnish Early Years Pedagogy and Practice"
Takala, Katri (2015)	"3–4-vuotiaiden päiväkotilasten sosioemotionaalisten taitojen ilmeneminen ja arviointi liikunnassa"
Veijalainen, Jouni (2020)	"Lasten itsesäätely lasten kuvaamien hallintakeinojen ja tunneilmaisun näkökulmasta"
Virkki, Päivi (2015)	"Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä"

5.1.2 Andor-haku

Andor hakua tehdessäni käytin taulukossa 1. olevaa hakulauseketta. Se tuotti 16 väitöskirjaa, joista myöskin osa sisälsi saman teoksen useaan kertaan. Näistä teoksista sisäänottokriteerit huomioiden valikoitui kolme teosta, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen. Ne ovat taulukossa 2. olevat teokset Köngäs (2018) ja Roos (2015). Kolmas teos oli Ahosen (2015) teos. Nämä teokset tulivat siis esiin myös Finna-haulla.

5.1.3 Pro Quest-haku - yksi artikkeli

Pro Quest hakua tehdessäni käytin taulukossa 1. olevaa hakulauseketta. Se tuotti kuusi vertaisarvioitua artikkelia, joista yksi sopi tähän tutkimukseen. Veijalainen, J., Reunamo, J., Sajaniemi, N., Suhonen, E. (2019). *”Lasten itsesääntely- ja selviytymisstrategiat turhautuneessa yhteydessä varhaiskasvatuksessa”*. South African Journal of Childhood Education (SAJCE) 9,(1). Artikkelitutki suomalaisia varhaiskasvatuksessa olevia 4-7 vuotiaita, vaikka tiedonkeruu tapahtui Suomessa ja Taiwanissa. Mittarina oli SR-mittari, jonka avulla opettajat arvioivat lapsia, lisäksi lasten omien näkemysten esiin tuominen tehtiin haastattelemalla.

5.1.4 Jecer-artikkelit

Koska Pro Quest haku tuotti vain yhden artikkelin kävin läpi JECER- tieteellisen lehden vuosijulkaisut ja teema-artikkelit vuosilta 1 (1) 2012 – 10 (2) 2021. Tähän tutkimukseen valikoitui neljä artikkelia, jotka ovat taulukossa 4. Valintaan vaikutti aikaisempi tieto tutkimukseni aikana esiin tulleista tutkijoiden nimistä.

Taulukko 3. JECER; tieteellisten lehtien valikoituneet artikkelit

<p>Keränen, V., Juutinen, J., Estola, E. & Suomen varhaiskasvatus ry. (2017). "Kosketus päiväkodin kasvattajien kertomuksissa". <i>Journal of Early Childhood Education Research</i>, 6,(2). 249–269</p>
<p>Puroila, A-M. & Estola, E. (2012). "Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä". <i>Journal of Early Childhood Education Research</i>, 1,(1). 22–43</p>
<p>Sajaniemi, N., Lounassalo, J. ja Savolahti, P. & Suomen Varhaiskasvatus ry. (2019). "Varhaiskasvatustiede – kasvamisen tiede". <i>Journal of Early Childhood Education Research</i>, 8,(1). 215–232</p>
<p>Veijalainen, J., Reunamo, J. & Alijoki, A. (2017). "Children's self-regulation skills in the Finnish day care environment". <i>Journal of Early Childhood Education Research</i>, 6,(1). 89–107</p>

Taulukossa 4. ensimmäisessä artikkelissa Keränen ja kollegat (2017) tutkivat varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmia kerronnallisen ryhmäkeskustelun avulla, jota pohjusti videomateriaali. Tutkimus osoitti kuinka oman toiminnan tarkkailu ja tiedon jakaminen oman tiimin kanssa, voi kehittää varhaiskasvatuksen toimintaa niin, että lapsen koskettamisesta voi tulla osa ammatillista pedagogiikkaa.

Toisessa artikkelissa Puroila ja kollegat (2012) kertoivat kuinka hyvinvoinnin käsitteellinen määrittely ja sen tutkiminen oli osoittautunut haasteelliseksi, vaikka eri tieteenalat olivat tutkineet lasten hyvinvointia. Tutkimus tehtiin keronnallisen etnografian avulla. Tutkimus toi esiin lapsen kokonaisvaltaisuuden, kehollisuuden ja monikanavaisuuden. Tutkimus toi esiin myös pyrkimyksen löytää tasapaino yksilön ja yhteisön sekä lapsen oikeuksien ja aikuisten vastuun välille.

Kolmannessa artikkelissa Sajaniemi ja kollegat (2019) halusivat tuoda esiin kuinka tärkeitä olisi tutkia kasvatusta monitieteellisesti. Tutkimus puhui sillan rakentamisesta ihmistieteiden välille. Oppimisympäristöt eivät välttämättä tue lapsen biologista kehitystä. Tutkimus kertoi esimerkkeinä ihannoidun itseohjautuvuuden ja jatkuvat muutokset lapsen elämässä vaihtuvien aikuisten, toimintatapojen tai -ympäristöjen takia. Ihmisellä on lajityypillinen yksilönkehitys myös henkisessä kehityksessä, mikä tutkimuksen mukaan olisi syytä muistaa.

Sajaniemi ja kollegat (2019) kertoivat, että nykykasvatuksessa on suosittua vääränlainen yksilöllisyyden korostaminen, jossa ihmisten samankaltaisuus unohtuu, ja erilaisuus korostuu liikaa. Voimakas uuteen suuntautuminen estää pysähtymisen, asiassa pysymisen ja siihen syventymisen. Aivot tarvitsevat kasvurauhaa ja tilaa pysähtyä.

Sajaniemi ja kollegat (2019) puhuivat ihmisen toimintavalmiudesta, josta kerroin tietoisien läsnäolon määrittelyn kohdassa. Lisäksi he puhuivat nopean mielihyvän tavoittelusta ja sen vaikutuksista ihmisen toimintavalmiutta alentavana tekijänä. Palkitsevuuden, viihdyttämisen ja vain omaan kiinnostukseen ohjaavat ympäristöt vaarantavat tietoisien läsnäolon tavoitteet kuten kuuntelemisen, keskittymisen ja pysähtymisen. Myöskin ravinnon, levon ja liikkumisen merkityksestä tutkimus listasi monta tärkeätä biologista faktaa.

Neljännessä artikkelissa Veijalainen ja kollegat (2017) käyttivät tutkimuksessa laadullisia ja määrällisiä menetelmiä. Tutkimuksessa käytettiin SR-taitomittaria, jonka avulla opettajat arvioivat lasten tunnetaitoja. Tutkimus katsoi, että lapsen vahvuuksia tulisi käyttää ryhmään osallistumisen ja yhdessä oppimisen tueksi.

6 TULOKSET

6.1 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi – ensimmäinen tutkimuskysymys

Taulukossa 4. olen kirjannut taulukon 2. väitöskirjojen tarkempia tietoja kuten yliopisto, jossa tutkimus on tehty ja tiedekunta, teos, käytetyt tutkimusmenetelmät ja aineiston hankintatapa, analyysi sekä tutkimuksen näkökulma. Etsin aineistosta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyviä vastauksia. Vain tutkimuskysymysten kannalta olennaiset asiat sisällytetään analyysiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ensimmäisenä aineistosta etsitään tutkimustehtävän tai ongelman mukaisia kysymyksiä, jonka tarkoituksena on löytää ja tunnistaa aineistosta ne asiat, joista ollaan kiinnostuneita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 349.)

Taulukko 4. Valikoituneiden teosten lähempi tarkastelu

Tutkija(t), valmistumisvuosi, yliopisto ja tiedekunta, tutkimuksen nimi	Tutkimuksen menetelmä ja aineiston hankintatapa, analyysi	Tutkimuksen näkökulma ym.
Kangas, (2016) Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos <i>“Enhancing children's participation in early childhood education through participatory pedagogy”</i>	Laadullinen ja määrällinen menetelmä. Survey-tutkimus (kysely- tai haastattelumenetelmä)	Varhaiskasvattajien näkökulma Kehittämishanke, jonka rahoittajana Sosiaali- ja kulttuuriministeriö
Kuukka, (2015) Jyväskylä studies in education, psychology and social research	Laadullinen menetelmä. Etnografinen aineisto. Keskeisin osa aineistoa koostuu havainnoinneista sekä lasten	Lapsitutkimus

<i>"Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys: tutkimus ruumiillisuuden tuottamisesta ja merkityksellistymisestä lasten päiväkotiarjessa"</i>	yksilö- ja parihaastatteluista. Lisäksi aineistoon sisältyy lasten piirroksia, valokuvia ja tutkimuspäiväkirja Aineistoa analysoitiin eri menetelmillä	
Köngäs, (2018) Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunnan <i>"Eihän lapselees oo hermoja" : etnografisen tapaustutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa</i>	Laadullinen menetelmä. Etnografinen aineisto ei-osallistava videointi Ruler-sovellus	Lapsitutkimus
Roos, (2015) Tampereen yliopisto kasvatustieteiden tiedekunta <i>"Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta"</i>	Laadullinen menetelmä. Havainnointi, haastattelu, lasten piirrokset. Narratiivinen ja narratiivien analyysi	Lapsitutkimus
Sairanen, (2020) Helsingin yliopisto Educational Sciences <i>"Towards Relational Agency in Finnish Early Years Pedagogy and Practice"</i>	Laadullinen menetelmä. Visuaalinen etnografia, kuvat avoin haastattelu ja ohjattu lähestyminen, temaattinen analyysi etnografinen videointi, interaction analyysi	Lasten ja opettajien näkökulma
Takala, (2015) Jyväskylän yliopisto liikuntatieteellinen tiedekunta <i>"3–4-vuotiaiden päiväkotilasten sosioemotionaalisten taitojen ilmeneminen ja arviointi liikunnassa"</i>	Laadullinen ja määrällinen menetelmä. Määrällistä tutkimusotetta pitkittäistutkimuksessa (liikuntainterventio) poikittaistutkimuksessa (arviointimenetelmän kehittäminen). Laadullista tutkimusotetta pitkittäistutkimuksessa (TIETOISUUS ITSESTÄ JA TOISTA) Kuntainterventio	Varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien suorittama arviointi
Veijalainen, (2020) Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta <i>"Lasten itsesäätely lasten kuvaamien hallintakeinojen ja tunneilmaisun näkökulmasta"</i>	Määrällinen ja osittain laadullinen menetelmä. Teemahaastattelu sisällönanalyysi, havainnointi, jota analysoitiin määrällisillä menetelmillä	Varhaiskasvattajatiimit, opettaja Helsingin yliopiston Orientaatioprojektin tutkimushanke
Virkki, (2015) Itä-Suomen yliopisto education, humanities, and theology <i>"Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä"</i>	Laadullinen menetelmä. Aineistojen koontimenetelmät ovat (1) lasten avoin haastattelu ja haastattelujen videointi, (2) lasten sadutusmenetelmää mukaillen tuotetut kertomukset, (3) kasvattajien teemahaastattelu ja haastattelujen videointi sekä (4) valmiit tekstidokumentit. Kaikki aineistot on analysoitu sisällönanalyysimenetelmällä	Lasten ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulma

Aineisto koostui kahdeksasta väitöskirjasta ja viidestä vertaisarvioidusta artikkelista, jotka kerättiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmin. Tämän jälkeen aineistoa analysoitiin laadullisella aineistonanalyysillä. Ensin tein taulukon tutkimusmenetelmistä, aineistonhankintatavoista ja tutkimusnäkökulmista, joita valikoituneen väitöskirja-aineiston tutkimuksissa oli käytetty. Näin sain vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

Yleisin menetelmä oli kerronnallinen etnografinen tapa. Muutamassa tutkimuksessa oli käytetty laadullisen tutkimuksen rinnalla määrällistä tutkimusta ja valmiita mittareita. Lapsiin kohdistuvaa tutkimusta aineistossa oli eniten. Kolmen väitöskirjan tutkimusasetelma oli lapsiin kohdistuva tutkimus, kaksi tutki sekä lapsia että kasvattajia, yksi vanhempia ja kasvattajia, yksi kasvattajatiimejä ja opettajia ja yksi vain kasvattajia.

Artikkeleista neljä käsitteli lapsia ja vain yksi kasvattajia. Tutkimusmenetelmänä kahdessa artikkelissa oli kerronnallinen etnografia ja yhdessä oli käytetty valmiita mittaria. Sajaniemi ym. (2019) artikkeli perustui soveltavaan tutkimukseen. Kaikissa artikkeleissa painotettiin huomion kiinnittämistä lasten ilmaisemiin tuntoihin tiedon lisäämiseksi.

6.2 Väitöskirjojen sisältöön tutustuminen – toinen tutkimuskysymys

Tarkoituksena on karsia aineistosta kaikki tutkimukselle epäolennainen pois tiivistämisen avulla (Tuomi & Sarajärvi 2018). Yksi tapa on esimerkiksi etsiä aineistosta ilmaisuja, ja yhdistellä samaa kuvaavat ilmaisut saman värisellä kynällä. On huomioitava myös se, että esimerkiksi yksi virke voi sisältää useampia pelkistettyjä ilmauksia. Ilmaisujen löytämisen jälkeen pelkistetyt ilmaukset listataan allekkain siten, ettei kadoteta mitään oleellista tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 351.) Yksi tapa on luoda taulukko, jossa toisessa sarakkeessa on alkuperäisilmaisut, ja niiden viereisessä sarakkeessa alkuperäisilmaisusta löytyneet pelkistetyt ilmaukset. Eli tummensin alla olevasta aineistosta mielestäni oleelliset alkuperäiset ilmaisut. Tässä luodaan pohjaa klusteroinnille, jossa samaa ilmiötä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset yhdistetään omiksi ryhmiksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 351.) Pohdin mikä olisi niiden alaluokitus ja miten se vastaa tutkimustehtävään kaksi. Aineiston luokittelusta on erillinen liite (Liite 1.)

Taulukon 2. ensimmäisessä teoksessa Kangas (2016) käsitteli osallisuutta varhaiskasvatuksessa aikuisen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset näkivät tärkeäksi lasten kuulluksi tulemisen ja lasten oikeudet. Kuitenkin tämä jäi käytännössä pieneksi. Tutkimuksen tuloksissa ympäristö osoittautui haasteita asettavaksi tekijäksi. Myöskin ammattitaidon puute ja ymmärrys lasten kyvykkyydestä nousivat esiin tässä tutkimuksessa. Eli lasten osallisuutta tulisi lisätä ottamalla huomioon ja käyttämällä lasten ajatuksia heidän oppimisensa hyväksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen rooli lasten osallisuuden mahdollistajina oli tutkimuksen tulosten perusteella keskeinen.

Taulukon 2. toisessa teoksessa Kuukka (2015) käsitteli lapsen kokemusta ruumiillisuudesta päiväkodin kontekstissa. Tarkoituksena oli lisätä lasten hyvinvointia ja heidän äänensä esiin tuomista. Tutkimus osoitti, kuinka kokonaisvaltaisesti lapsi kokee olevansa koko ajan aikuisen ”silmien alla”. Aikaisemmissa tutkimuksissa esimerkiksi Eerola-Pennanen (2013) ja Kyrönlampi-Kylmänen (2007), olivat myös tuoneet esiin lasten tarvetta päästä omaan rauhaan. Lisäksi tutkimus vahvisti tutkimustapaa, jossa lapsi on keskiössä, ja antaa tietoa pedagogisista menetelmistä hyvinvointinsa lisäämiseksi. Tutkimus toi esiin Pia Roosin tavan tutkia lapsia heidän piirtämiensä kuvien avulla.

Taulukon 2. kolmannessa teoksessa Köngäs (2018) kuvasi kuinka tutkimuksessa haasteelliset tilanteet tulivat esiin, kun lapsi ei ymmärtänyt toisen lapsen ilmeilyn ja eleilyn taustalla olevaa tunnetta ja sen merkitystä. Näiden haasteiden lisäksi tutkimus toi esiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten erilaiset tulkinnat tilanteista, jotka heikensivät lapsen itsetuntoa. Tutkimus auttoi kehittämään pedagogisia menetelmiä.

Taulukon 2. neljännessä teoksessa Roos (2015) toi lasten ääntä kuuluville. Tutkittavat olivat 4-6 vuotiaita. Heitä haastateltiin ja lisäksi tutkimuksessa käytettiin lasten piirtämiä kuvia. Lapset piirsivät kuvia yhdessä ja haastattelutilanteessa lapsi oli tutkijan kanssa kahden. Tämäkin tutkimus toi esiin pedagogisen osaamisen tärkeyden ja sen kehittämisen yhdessä lasten kanssa.

Taulukon 2. viidennessä teoksessa Sairanen (2020) oli tutkinut päiväkodissa elettyä yhteistä arkea sekä lasten että varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemusten avulla, jossa tutkimusmenetelmät olivat osallistavia. Tässäkin tutkimuksessa vahvistui lasten ja aikuisten yhdessä tehdyn ja yhdessä

koetun maailman tärkeys nivoutuen ympäristön antamiin mahdollisuuksiin lisäten pedagogista osaamista. Tutkimus tuotti menetelmiä, joita tulisi käyttää tehtäessä tällaista tutkimusta. Lisäksi saatiin tietoa erilaisista valtasuhteista lasten ja aikuisten välillä. Tämäkin tutkimus auttoi kehittämään pedagogisia menetelmiä, lapset ja aikuiset yhdessä.

Taulukon 2. kuudennessa teoksessa Takalan (2016) liikuntapedagogiikan väitöstutkimus tuotti arviointilomakkeen lisäksi tietoa, joka tukee edellä olevia huomioita. Toiminnan tulee olla pedagogista ja lasta tukevaa. Esimerkiksi ympäristön muokkaaminen, pienryhmätoiminta ja henkilöstön määrä ja laatu ovat tärkeitä tekijöitä. Tutkimus vahvisti teoriaa, jossa ihminen, tässä tapauksessa lapsi, nähdään fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena. Liikunta on yhteydessä näihin ja sen avulla opitaan tuntemaan omaa kehoa.

Taulukon 2. seitsemännessä teoksessa Veijalainen (2020) toi esiin itsesäätelyn merkityksen lapsen kehityksessä. Tulosten mukaan lasten itsesääntely oli riippuvainen kaikista kehityksen osa-alueista. Myös kyvystä kuvitella ja olla sinnikäs. Siksi varhaiskasvatuksessa tulisi perehtyä aiheeseen enemmän, ja ymmärtää itsesäätelyn vaikutukset lapsen arkeen.

Taulukon 2. kahdeksannessa teoksessa Virkin (2015) tavoite oli kehittää paikallista vasumallia lasta osallistavammaksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi tiedostaa lasten osallisuus laajemmin esimerkiksi perustoiminnoissa. *”Näin lapset kokisivat leikinomaisen, luontevan, vapauttavan, iloisen ja toiminnallisen osallisuuden ja yhteyden omaan elämäänsä, itseensä ja toisiinsa”* (Virkki, 2015.) Tutkimuksessa tuli esiin lasten ääni. Kuitenkin institutionaaliset ja rakenteelliset syyt rajoittivat niiden toteuttamista.

6.3 Kuvaileva synteesi

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen Finkin seitsemän vaiheen mallia on käytetty, kun on asetettu tutkimuskysymykset luvussa 3. ja on valittu tietokannat sekä hakukriteeri taulukossa 1. (luku 5.1.1, 5.1.2, 5.1.3 ja 5.1.4.) Katsauksen seuraava vaihe; hakutermien valinta on kuvattu taulukossa 1. Hakutulosten karsintaa on esitelty luvussa 3. sekä tieteellinen laatuarvio on tehty luvussa 5. Katsauksen tekeminen on luvussa 6. Viimeisenä on synteessin muodostaminen, joka on tehty kohdissa 6.3.1, 6.3.2. ja 6.3.3. Tämä viimeinen vaihe muodostetaan

valituista tutkimuksista. Vaikka systemaattinen kirjallisuuskatsaus onkin tutkimustyyppiltään teoreettinen tutkimus, sen aineiston järjestämisen apuna voidaan käyttää aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi toimii tällöin apuna luokittelun teossa (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tässä tutkimuksessa molempien tutkimuskysymysten vastaamiseen on käytetty tätä menetelmää.

6.3.1 Kokonaisvaltainen lapsi

Taulukko 5. Kokonaisvaltainen lapsi

Kirjoittaja, julkaisuvuosi, teos	Alaluokka
Kuukka, (2015). ”Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys: tutkimus ruumiillisuuden tuottamisesta ja merkityksellistymisestä lasten päiväkotiarjessa”	autonomia (”tunne, että on oman elämänsä päällä”)
Puroila ym. (2012). ”Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä”. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> , 1, (1). 22–43	kuulluksi ja ymmärretyksi
Roos, (2015) ”Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta”	kuulluksi ja ymmärretyksi
Sajaniemi ym. (2019). ”Varhaiskasvatustiede – kasvamisen tiede”. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> , 8, (1). 215–232	kypsyminen, ympäristön vaikutus
Takala, (2015). ”3–4-vuotiaiden päiväkotilasten sosioemotionaalisten taitojen ilmeneminen ja arviointi liikunnassa	lajityypillinen kehitys ja oppiminen yhdessä
Veijalainen ym. (2017). ”Children’s self-regulation skills in the Finnish day care environment”. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> , 6, (1). 89–107	lajityypillinen kehitys vuorovaikutussuhteet
Veijalainen ym. (2019). ”Lasten itsesäätely- ja selviytymisstrategiat turhautuneessa yhteydessä varhaiskasvatuksessa”. <i>South African Journal of Childhood Education (SAJCE)</i> 9, (1).	lajityypillinen kehitys ja oppiminen
Veijalainen, (2020). ”Lasten itsesäätely lasten kuvaamien hallintakeinojen ja tunnelmaisun näkökulmasta”	vuorovaikutussuhteet

Tähän valikoitui seitsemän teosta, joista kolme väitöskirjaa ja neljä artikkelia Pro Quest haulla tullessa artikkelissa Veijalainen ja kollegat (2019) vahvistaa samaa kuin esiyymmärrystä tähän tutkimukseen antaneet teokset. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen ja ympäristön merkityksestä lapsen

mahdollisuuksille oppia itsensä ymmärtämistä. Tärkeätä, että aikuinen tietää ja tunnistaa lapsen tavat toimia stressaavissa tilanteissa. Tutkimus puhuu itsesääntelystä, mikä tarkoittaa samaa kuin itsesäätely. Se tulisi ymmärtää sekä kehityksellisesti että opittuna kuten Ahonen (2015), Kalliala (1999), Sajaniemi (2019) ja Takala (2015) myös sanovat. Lasten jatkuvaa selviytymisstrategiaa tulisi kannustaa osallistumalla leikkitoimintaan ja rikastettuihin materiaaleihin tarjoamalla aikuisten tukea kuten Roos (2015) ja Virkki (2015) myös toteavat. Veijalaisen (2019) artikkeli sopii myös viimeiseen luokitteluun, koska siinä puhutaan opettajien ja lasten välisestä reflektoinnista.

6.3.2 Lapsen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen sitoutuminen

Taulukko 6. Lapsen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen sitoutuminen

Kirjoittaja, julkaisuvuosi, teos	Alaluokka
Puroila ym. (2012). ”Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä”. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> , 1,(1). 22–43	aikuisen vastuu
Roos, (2015). ”Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta”	yhdessä leikkien jaettu
Veijalainen ym. (2019). ”Lasten itsesääntely- ja selviytymisstrategiat turhautuneessa yhteydessä varhaiskasvatuksessa”. <i>South African Journal of Childhood Education (SAJCE)</i> 9,(1).	yhdessä leikkien jaettu, aikuisen vastuu
Virkki, (2015). ”Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä”	yhdessä leikkien jaettu arki

Tähän valikoitui neljä teosta, joista kaksi väitöskirjaa ja kaksi artikkelia. Näiden lisäksi olen tutkielmassa tuonut esiin Kallialan (1999) väitöskirjan, jonka tärkeä käsite on sitoutuminen. Hän kirjoittaa kirjassaan pohdintaa leikin merkityksestä eri aikakausina, ja toteaa ettei lasta tule jättää omilleen leikin tulevaisuutta ajatellen.

Pohdintaosuudessa olen kirjoittanut leikin merkityksestä ja tarkoituksesta lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Yllä olevat teokset tuovat leikin merkityksen esiin myös siitä näkökulmasta, että aikuinen ja lapsi voisivat jakaa leikillisyyden kautta arjen perustoimintoja.

6.3.3 Tavoitteellinen pedagogiikka tiimityönä

Taulukko 7. Tavoitteellinen pedagogiikka tiimityönä

Kirjoittaja, julkaisuvuosi, teos	Alaluokka
Kangas, (2016). "Enhancing children's participation in early childhood education through participatory pedagogy"	mahdollistaja
Keränen, V., Juutinen, J., Estola, E. & Suomen varhaiskasvatus ry. (2017). "Kosketus päiväkodin kasvattajien kertomuksissa". Journal of Early Childhood Education Re-search, 6, (2). 249–269	reflektointi tiiminä
Köngäs, (2018). "Eihän lapselees oo hermoja" : etnografinen tapaustutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa	konkretia eli menetelmä
Roos, (2015). "Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta"	menetelmiä, mahdollistaja, valta
Sairanen, (2020). "Towards Relational Agency in Finnish Early Years Pedagogy and Practice"	menetelmiä, mahdollistaja, valta
Sajaniemi ym. (2019). "Varhaiskasvatustiede – kasvamisen tiede". Journal of Early Childhood Education Research, 8, (1). 215–232	monitieteellisyys ammattitaitona
Takala, (2015). "3–4-vuotiaiden päiväkotilasten sosioemotionaalisten taitojen ilmeneminen ja arviointi liikunnassa"	menetelmiä
Veijalainen, (2020). "Lasten itsesäätely lasten kuvaamien hallintakeinojen ja tunneilmaisun näkökulmasta"	ammattitaito

Tähän valikoitui kahdeksan teosta, joista viisi väitöskirjaa ja kolme artikkelia.

Yllä mainitut teokset kertovat samaa kuin tutkimuksen alussa teoreettista viitekehystä esiin tuodessa. Aikuisella on valta ja vastuu. Hänellä on myös mahdollisuus oppia sensitiivisyyttä ja empatiaa. Hännikäinen (2017) sanoo, että itsereflektointia voi oppia, ja se on tärkeätä, sekä oman että ympäristön hyvinvoinnin kannalta. Näitä taitoja pidetään usein itsestänselvyyksinä, vaikka arkisessa toiminnassa ne saattavat unohtua. Siksi on hyvä kysyä itseltään "Mikä on minulle tärkeätä?", "Miksi teen tätä työtä?" Tässä täydennyskoulutukset ja reflektioiva tiimityöskentely ovat avuksi. Kalliala (2008) tuo esiin kuinka erilaisia varhaiskasvattajat ovat herkkyydeltään havainnoida tai tulkita erilaisia

kasvatustilanteita. Aivan kuten tässä tutkimuksessa valikoituneesta aineistostakin on noussut esiin.

7 POHDINTA

7.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimuskysymykseni oli aluksi, miten tietoisien läsnäolon merkitys nähdään varhaiskasvatuksessa? Kysymyksenasettelu antoi mahdollisuuden tutkia ilmiöstä tehtyjä tutkimuksia melko vapaalla kädellä. Asetin aluksi vain yhden tutkimuskysymyksen, koska ajattelin ettei aikani riitä useaan kysymykseen vastaamiseen. Tämä oli myös ensimmäinen kandidatasoinen ”tutkimusmatkani”, jonka lähtötavoitteeksi asetin selkeän tutkielman tuottamisen ja oman oppimiseni siitä miten tieteellistä tutkimusta tehdään. Myöhemmässä vaiheessa tutkimuskysymyksiä tarkennettiin, ja niitä tuli lopulta kaksi.

Roos (2015), Veijalainen (2017, 2019, 2020) teokset sopivat kaikkien kolmen luokituksen alle. Lisäksi ymmärsin, että myös Ahosen (2015) ja Kalliala (1999, 2008) teokset sopivat, jokaisen luokituksen alle. Ahonen (2021) puhui luennoillaan, jotka perustuvat hänen väitöskirjaansa, lapsen autonomiasta, (*”lapsi voisi kokea olevansa oman elämänsä päällä”*), ymmärryksestä lasta kohtaan eli haastavissa tilanteissa pohtia onko kyse tunneperäisestä vai hermostollisesta tarkkaavuuden pulmasta. Sitoutuminen, sensitiivisyys (*”älä koskaan sano, että tiedät miltä toisesta tuntuu”*) ja empaattisuus (*”toisen tukeminen, tilannetajua, sydämen kompassi”*) tulivat esiin sekä tutkimuksessa että luennoilla.

Lisäksi Ahonen (2015, 2021) antoi konkreettisia välineitä päiväkodin toimintaan kuten pienryhmät, kuvantamisen ja reflektoinnin. Samat menetelmät nousivat myös valikoituneesta aineistosta ja päätyivät redusoinnin eli pelkistämisen ja klusteroinnin eli ryhmittelyn kautta otsikon tavoitteellinen pedagogiikka tiimityönä alle. Nämä tekijät vaikuttavat sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisen rooliin mahdollistajana että lapsen mahdollisuuteen tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Lapsi on kokonaisvaltainen, ja tietoisesti läsnä kaikilla

aisteillaan. Valikoitunut aineisto vahvistaa Ahosen (2015), Kallialan (1999, 2008), Leskisenojan (2016) ja Rannan (2020) teosten tapaa tutkia lapsia ja tuottaa tietoa lapsista siinä hetkessä, jossa he elävät, ja tehdä sitä näkyväksi varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Tämä aineisto toi esiin kuinka alle kouluikäisen lapsen oleminen liittyy aikuisen tuottamiin ympäristöihin ja aikuisen ymmärrykseen tuottamasta maailmasta lapsen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen reflektointi sekä itsensä että työtiiminsä kanssa on oleellista, kuten Hännikäinen (2017) toteaa. Kunnissa järjestettävät koko varhaiskasvatusta koskevat koulutukset ja luennot antavat ammattilaiselle mahdollisuuden kehittää niin itseään kuin koko työyhteisöä.

Lapsen leikin mahdollistaminen monipuolisesti ja herkkyykskauden mukaisesti on tärkeä osa lapsen kehitystä. Varhaiskasvatuksen ammattilainen osaa käyttää leikkiä ja leikillisyyttä myös perushoidoksi määritellyissä tilanteissa tarpeen mukaan. Usein haasteelliset tilanteet liittyvät siirtymiin päiväkotipäivän aikana. Lapsen ajatus on jäänyt mukavaan leikkiin, ja pitäisi lähteä syömään tai ulos. Nämä seikat nousivat esiin valikoituneesta aineistosta, mutta myös esiymmärrystä antaneista teoksista Ahonen (2015), Kalliala (1999, 2008) Tämäkin aihe sai tässä tutkimuksessa oman pääluokan.

Jäin pohtimaan oliko tutkimuksessa kuitenkin myös teoriaohjaavaa otetta esiymmärrystä antaneiden teosten kulkiessa mukana läpi työn. Analyysi teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä etenee aluksi aineistolähtöisesti, mutta analyysin loppupuolella analyysia voi ohjata teoriassa määritelty ajatus. Tässä tutkimuksessa Ahosen (2015) teos kulki mukana läpi työn ja vaikutti tutkimuksen kulkuun ja johtopäätöksiin.

Tuomi ja kollegat (2018) kertovat, että aineistolähtöisyydestä johtuen etukäteen ei voida määrittää millaisia luokituksia aineistosta tulee nousemaan, vaan se selviää analyysin edetessä. Tässä tutkimuksessa jäin pohtimaan olisiko ollut aiheellista muodostaa alaluokkien ja pääluokkien lisäksi muitakin lisäluokituksia. Mieleeni tuli positiivisen pedagogiikan sisällöt Avolan (2017, 2019) YHO-mallin mukaan. Tämän tutkimuksen pääpaino luokittelua jatkettaessa oli ympäristöllä ja aikuisen oppimisella. Aikuinen mahdollistaa lapsen ympäristön, hyvinvoinnin ja oppimisen laadun.

Tietoisien läsnäolon käsitteeseen perehtyessäni luin Rannan (2020) väitöskirjaa, ja mieleeni jäi teoksen kritiikin osuus, joka liittyi näkemykseen, että

positiivinen kasvatus on liian intiimiä ja manipuloivaa. Tätä ei kuitenkaan osoitettu tutkimuksissa, vaan kritiikki oli kohdistunut tutkimuksen vähyyteen ja sen hyödyntämiseen kasvatustilanteissa. Kuukan (2015) tutkimus kertoi, kuinka varhaiskasvatuksen kontekstissa lapsi on melkein aina ”kasvattajan silmien alla” tai ainakin kokee niin. Ja, että useissa aikaisemmissa tutkimuksissa on ollut viitteitä siihen, että lapset kaipaavat yksityisyyttä ja omaa rauhaa.

Muutkin tutkimukset osoittivat aikuisen lopullisen vallan toimijuuden ja osallisuuden mahdollistajana. Kuten Ahonen (2015), Kalliala (1999, 2008), Avola ym. (2019), Leskisenoja (2016) ja Ranta (2020) osoittivat ja toivat esiin teoksissaan. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen malli, se kuinka hän sanoitti omia keinojaan erilaisissa tilanteissa tuli esiin valikoituneesta aineistosta.

Päiväkodin kontekstin kehittämisen näkökulmasta tulisi kaikissa päiväkotiryhmissä panostaa pienryhmätoimintaan. Jokaisella tiimin ammattilaisella tulisi olla valmiudet ohjata pienryhmän toimintaa. Tiimin tulisi reflektoida toimintaansa yhdessä säännöllisesti. Päiväkotien ympäristöjen tulisi olla selkeitä ja strukturoituja, niin että lapsen osallisuus tulee näkyväksi joka päivä myös aikuisille.

Esimerkiksi ”leikinvalintataulu”, jossa on kuvat eri paikoista, joissa voi leikkiä. Lapsilla on omat nimilaput, jotka he laittavat valitsemaansa leikkipaikan kohtaan. Lelut ovat leikkivalintataulun alla, ja minkä tahansa leikin voi viedä valitsemaansa paikkaan. Tilassa on yksi pysyvä leikkipaikka, johon voi mennä rauhoittumaan, ja se on yritetty tehdä niin, että lapsi kokisi olevansa poissa aikuisen ”silmiä alta”. Oman ryhmän tiloissa tulisi olla yhdessä tehtyjä leikki- ja piilopaikkoja, joissa lapset voisivat kokea, että he ovat tuottaneet sen itse, ja se on heitä varten.

Leikkitaulun avulla varhaiskasvatuksen ammattilaiselle tulee näkyväksi myös se ketkä leikkivät mielellään yhdessä ja mitä, koska se sanoitetaan aikuiselle. Aikuinen pystyy näkemään paremmin, piilossa olevia valta-asemia, lasten välillä, ja vaikuttamaan lapsen leikin monipuolisuuteen ja kaverisuhteisiin.

Ahonen (2021) antoi verkkoluennolla tehtäväksi laittaa oman ryhmän lapset paperille, sen mukaan kuinka paljon aikuisella oli vahvistavia vuorovaikutustilanteita kunkin lapsen kanssa. Tämän jälkeen työtiimin jäsenet vertasivat vastauksia toisiinsa. Jos jokaisella aikuisella samat lapset olivat ”keskiössä” tulisi toimintaa muuttaa niin, että eri lapsia löytyy eri aikuisten

keskiöstä. Tässäkin tulee esiin tämän tutkimuksen aineistostakin noussut reflektoinnin ja pienryhmien merkitys, jota tulisi tehdä kaikissa päiväkotiryhmissä.

7.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimukseni eettiset kysymykset liittyvät siihen, että olin tehnyt viittaukset oikein. Toisten tekemiin tutkimuksiin oli viitattu annettujen ohjeiden mukaisesti ja asiat oli kerrottu omin sanoin. Läpi työn lähtökohtana oli löytää uusia näkökulmia valitun aineiston avulla. Lisäksi työ tarkistettiin Turnitin Originality Check -ohjelmalla, joka arvioi ettei työ sisällä plagiointia.

Laadullisessa tutkimuksessa (aivan kuten määrällisessäkin) on tuotava esiin, miten analyysiprosessi on edennyt ja miten esitetyt tulokset on saatu – pelkkä tulosten esittäminen ilman kuvausta analyysistä ei siis riitä tutkijan prosessin etenemisen tarkasteluun. Tutkimusprosessista on pyrittävä tekemään ”läpinäkyvä”, jotta myös eettisten kysymysten huomioimisen arvioiminen mahdollistuu. Tutkijan on toimittava tutkimustyön jokaisessa vaiheessa rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti (TENK, 2012.)

On myös tärkeätä ymmärtää sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn ero. Se, että aineisto kuvataan kvantitatiivisesti eri luokissa, on vasta sisällön erittelyä. Sisällönanalyysin päämääränä tulee olla dokumentin sisällön sanallinen kuvaaminen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 345.)

7.3 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusideat

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskysymys liittyy ymmärtämiseen. Voidaan miettiä kuinka tutkija ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ja kuinka joku toinen ymmärtää tutkijan laatimaa raporttia (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Pudas-Tähkä ja Axelin (2007) toteavat, että systemaattinen kirjallisuuskatsaus on vaativa prosessi ja vaatii huolellista tutkimussuunnitelman tekoa. Tutkimuskysymykseni eivät kuitenkaan olleet aluksi tarkkoja, vaikka olin tutustunut aiheeseen hyvin. Tutkimuksessani oli aluksi vain yksi tutkimuskysymys, jonka muutin aivan tutkimuksen loppuvaiheessa kahdeksi kysymykseksi, koska aineistoon perehtyminen antoi ymmärrystä sen sisällöstä.

Pro gradu vaihetta ajatellen on hyvä tietää millä keinoilla aiheesta on saatu relevanttia tietoa aikaisemmin.

Kirjallisuuskatsauksen toteuttamismahdollisuuksia on muitakin kuin systemaattinen kirjallisuuskatsaus, jossa edetään annetun kaavan mukaan. Flinkman ja Salanterä (2007) sanovat, että aineistoa voi jaotella analyysitavan mukaan. Esimerkiksi integroidussa katsauksessa eri metodein tehtyjä tutkimuksia voi yhdistää samaan katsaukseen. Sen tehtäväksi katsotaan teorian kehittämisen sekä saadun tiedon suoran soveltamisen käytäntöön ja hallintoon. Tämä katsausmuoto vaikuttaisi tehokkaalta tavalta edistää oman alan tutkimusta. Tässä työssä toin esiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheita ja laadullisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheita suhteessa työn eri vaiheisiin. Aineiston haku- ja määrittelyvaiheessa systemaattinen kirjallisuuskatsaus ohjasi työn kulkua. Tämän jälkeen aineistolähtöinen sisällönanalyysi tuli mukaan, kun vastasin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Sitten kirjallisuuskatsaus ohjasi synteessin muodostamiseen, jossa aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla etsin tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä ja vastasin toiseen tutkimuskysymykseen. Mielestäni tässä tutkielmassa systemaattinen kirjallisuuskatsaus antoi hyvän pohjan tulevaa pro gradua ajatellen. Kuitenkin aiheeni näkökulma oli uusi varhaiskasvatuksessa. Oli tärkeätä muistuttaa itseään siitä, että kyseessä on tutkielma ei vielä varsinainen tutkimus.

Aineistoon tutustuessani huomasin myös ikärajan (3-5 vuotiaat) haasteellisuuden. Tutkimuksissa puhuttiin alle kouluikäisistä lapsista eikä kaikissa tutkimuksissa ollut tarkkaa ikärajausta ja joissakin tutkimuksissa ikä oli määritelty tarkasti esim. 4-6 vuotiaat tai 3-5 vuotiaat. Kuitenkin jokaisessa valikoituneessa tutkimuksessa rajattu ikä toteutui kokonaan tai osittain.

Laadullisen tutkimuksen ja sisällönanalyysin menetelmäopas oli tässä tutkimuksessa sähköinen versio, mikä vaikutti siihen, että suorissa lainauksissa vaaditut sivunumerot saattavat olla epätarkkoja.

Graduvaiheessa olisi kiinnostavaa tehdä interventiotutkimusta. Tutkia muutamaa eri päiväkotiryhmää, jossa ensin ei käytetä mitään tietoisien läsnäolon menetelmiä. Haastatella ryhmän varhaiskasvattajia ja havainnoida lapsia, ehkä tutkia myös lasten henkilökohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tämän jälkeen otettaisiin käyttöön konkreettisia

menetelmiä tietoisien läsnäolon harjoittamiseen. Ja haastateltaisiin varhaiskasvattajia ja lapsia intervention jälkeen uudestaan. Miksei mukaan voisi ottaa myös vanhempien havaintoja intervention vaikutuksista päiväkodin ulkopuolella. Myöskin autoetnografinen tutkimus olisi kiinnostava lähestymistapa, koska olen kirjoittanut omaa oppimispäiväkirjaa kokemuksistani tämän aiheen parissa. Ja jos olisin itse intervention toteuttaja menetelmä voisi sopia tutkimukseen.

Luotettavuutta pohtiessa on syytä keskittyä vielä puolueettomuuteen. Esittääkö tutkija tuloksia jonkun oman roolinsa tai asemansa kautta vai täysin itsenään. Tutkija on kuitenkin se, joka tekee tulkinnat ja päättää tutkimusasetelman (Tuomi & Sarajärvi 2018). Itse tutustuin tietoiseen läsnäoloon elämäntaitojen ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen opettajankoulutuksessa vuonna 2018. Koulutus mahdollistaa elämäntaitojen opettamisen ja positiivista pedagogiikkaa hyödyntävien oppimiskokonaisuuksien opettamisen. Tätä ennen olin töissä päiväkodissa, jossa pilotoitiin uusia päivälepoikäntänteitä nimellä ”rentola”. Otin selvää erilaisista lasten rentoutuksista ja aistimenetelmistä, ja toteutin niitä päiväkodin lepohetkillä. Lisäksi sapere-menetelmä oli minulle tuttu peruskouluikäisten kokkikerhon ohjaajan työn kautta, ja sovelsin sitä myös päiväkodissa.

AINEISTO

Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet artikkelit

Keränen, V., Juutinen, J., Estola, E. & Suomen varhaiskasvatus ry. (2017). "Kosketus päiväkodin kasvattajien kertomuksissa". *Journal of Early Childhood Education Research*, 6, (2). 249–269

Puroila, A-M. & Estola, E. (2012). "Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä". *Journal of Early Childhood Education Research*, 1, (1). 22–43

Sajaniemi, N., Lounassalo, J. ja Savolahti, P. & Suomen Varhaiskasvatus ry. (2019). "Varhaiskasvatustiede – kasvamisen tiede". *Journal of Early Childhood Education Research*, 8, (1). 215–232

Veijalainen, J., Reunamo, J. & Alijoki, A. (2017). "Children's self-regulation skills in the Finnish day care environment". *Journal of Early Childhood Education Research*, 6, (1). 89–107

Veijalainen, J., Reunamo, J., Sajaniemi, N., Suhonen, E. (2019). "Lasten itsesääntely- ja selviytymisstrategiat turhautuneessa yhteydessä varhaiskasvatuksessa". *South African Journal of Childhood Education (SAJCE)* 9, (1).

Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet väitöskirjat

Tutkija, valmistumisvuosi	Tutkimuksen nimi
Kangas, Jonna (2016)	“Enhancing children's participation in early childhood education through participatory pedagogy”
Kuukka, Anu (2015)	”Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys: tutkimus ruumiillisuuden tuottamisesta ja merkityksellistymisestä lasten päiväkotiarjessa”
Köngäs, Mirja (2018)	”Eihän lapselees oo hermoja”: etnografinen tapaustutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa”
Roos, Piia (2015)	”Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta”
Sairanen, Heidi (2020)	“Towards Relational Agency in Finnish Early Years Pedagogy and Practice”
Takala, Katri (2015)	”3–4-vuotiaiden päiväkotilasten sosioemotionaalisten taitojen ilmeneminen ja arviointi liikunnassa”
Veijalainen, Jouni (2020)	”Lasten itsesäätely lasten kuvaamien hallintakeinojen ja tunneilmaisun näkökulmasta”
Virkki, Päivi (2015)	”Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä”

LÄHTEET

- Ahonen, L. (2015). *Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa*. Tampereen University Press. Väitöskirja: Tampere. Saatavilla osoitteessa <http://tampub.uta.fi/handle/10024/98158>
- Ahonen, L. (2021). *Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa*. Verkko-luentot; 3.2 ja 24.2 Nokian kaupunki/Varhaiskasvatus.
- Avola, P. (2017). *Positiivinen pedagogiikka opetussuunnitelmassa*. Positiivisen pedagogiikan aihealueiden ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 sisällölliset yhtäläisyydet. Tampereen yliopisto. Pro gradu - tutkielma. Saatavilla osoitteessa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101906/GRADU-1504007158.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Avola, P., Pentikäinen, V. (2019). *Kukoistava kasvatus Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja*. BEEhappy Publishing
- Flinkman, M. & Salanterä, S. (2007). Integroitu katsaus- eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa. Teoksessa K. Johansson & A. Axelin & M. Stolt & R.-L. Ääri (toim.), *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen* (s. 84-85). Digipaino-Turun Yliopisto
- Hännikäinen, M. (2017). *Kasvattajan pedagoginen herkkyyks ja pienten lasten emotionaalinen hyvinvointi päiväkotiryhmissä*.
Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti:

- NMI-Bulletin, 27 (1), 54-63. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2017/05/h%C3%A4nnik%C3%A4inen.pdf>
- Johansson, K. (2007). Kirjallisuuskatsaukset-huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa K. Johansson & A. Axelin & M. Stolt & R.-L. Ääri (toim.), *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. (s. 3-9). Digipaino-Turun Yliopisto.
- Kalliala, M. (1999). *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä*.
Väitöskirja: Helsingin yliopisto. Gaudeamus.
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus*.
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa*. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.
Arviointiraportti.
https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf
- Keltikangas-Järvinen, L. (1994). *Hyvä itsetunto*. WSOY.
- Leskisenoja, E. (2016). *Vuosi koulua, vuosi iloa – PERMA-teoriaan pohjautuvat luokkakäytänteet kouluilon edistäjinä*.
Väitöskirja: Lapin yliopisto: Rovaniemi Saatavilla osoitteessa:
<https://goo.gl/rU7jZZ>
- Opetushallitus. (2017). *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa*.
Tilannekartoitus.
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56487/3/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf
- Opetushallitus. (2019). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. 2018
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pudas-Tähkä, S. & Axelin, A. (2007). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajaus, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa K. Johansson & A. Axelin & M. Stolt & R.-L. Ääri (toim.),

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen (s. 46–57).

Digipaino-Turun Yliopisto

- Ranta, S. (2020). *Positiivinen pedagogiikka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. Väitöskirja: Lapin yliopisto: Rovaniemi. Saatavilla osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-217>
- Sainio, T. & Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. (2020). *Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasa: Vaasan yliopisto. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- TENK. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S., Kurvinen, A. (2011) *Lapsuus erityinen elämänvaihe*. WSOY.

LIITTEET

Liite 1.

Pääluokka: Kokonaisvaltainen lapsi				
Kirjoittaja Yläluokka	Pelkistys	Alaluokka		Yhdistävä luokka
Kuukka, (2015). Autonomia	Keho	Kosketus		Hyvinvointi
Puroila ym. (2012). Yksilöllisyys	Kuulluksi	Ymmärretyksi		Hyvinvointi
Sajaniemi ym. (2019). Sinnikkyys	Ympäristö	Kypsyminen		Oppiminen
Takala, (2015). Yhdessä	Liikkuminen	Kannustus		Ympäristö, hyvinvointi, oppiminen
Veijalainen ym. (2017). Vuorovaikutus	Itsesääntely	Kypsyminen		Ympäristö, oppiminen
Veijalainen ym. (2019). Kypsyminen	Selviytymisstrategiat			Ympäristö, hyvinvointi, oppiminen
Veijalainen, (2020). yhteisössä	Itsesääntely	Hallintakeinot	Yksilö	Ympäristö, hyvinvointi, oppiminen
Pääluokka: Lapsen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen sitoutuminen				
Kirjoittaja	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Yhdistävä luokka
Puroila ym. (2012).	Aikuisen vastuu	Läsnäolo		Ympäristö, hyvinvointi, oppiminen
Roos, (2015).	Yhdessä leikkien jaettu	Läsnäolo		Ympäristö, hyvinvointi, oppiminen
Veijalainen ym. (2019).	Yhdessä leikkien jaettu, aikuisen vastuu			Ympäristö, hyvinvointi, oppiminen
Virkki, (2015).	Aikuisen vastuu			Ympäristö, hyvinvointi, oppiminen
Pääluokka: Tavoitteellinen pedagogiikka tiimityönä				

Kirjoittaja	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Yhdistävä luokka
Kangas, (2016).	Mahdollistaja		Myönteinen ympäristö	Ympäristö, oppiminen
Keränen, V., Juutinen, J., Estola, E. & Suomen varhaiskasvatus ry. (2017).	Reflektointi tiiminä			Ympäristö, oppiminen
Köngäs, (2018).	Konkretia eli menetelmät			
Roos, (2015).	Menetelmiä, mahdollistaja, valta			Oppiminen
Sairanen, (2020).	Menetelmiä, mahdollistaja, valta			Oppiminen
Sajaniemi ym. (2019).	Monitieteellisyys		ammattitaito	Oppiminen
Takala, (2015).	Menetelmiä			Oppiminen
Veijalainen, (2020).	Ammattitaito			Oppiminen